

ΤΑΞΗ: Γ΄ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ

Ημερομηνία: Παρασκευή 7 Ιανουαρίου 2022
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΟΜΑΔΑ ΠΡΩΤΗ

ΘΕΜΑ Α1

α. «σκωρίες»: Σχολικό βιβλίο, σελ. 26

Η πιο γνωστή περιοχή μεταλλευτικής δραστηριότητας υπήρξε, όπως και στην αρχαιότητα, το Λαύριο. Το 1866 άρχισε εκεί τις εργασίες της μία γαλλο-ιταλική εταιρεία (Σερπιέρι-Ρου) με στόχο την εξαγωγή μεταλλεύματος όχι μόνο από τα υπόγεια κοιτάσματα αλλά και από τις «σκωρίες», τα υλικά που είχαν συσσωρευτεί εκεί στη διάρκεια των αιώνων εκμετάλλευσης των ορυχείων κατά την αρχαιότητα. Η τεχνολογία της εποχής επέτρεπε την απόσπαση μεταλλεύματος από αυτά τα κατάλοιπα.

β. «Φεντερασιόν»: Σχολικό βιβλίο, σελ. 46

Η καθυστέρηση εμφάνισης του εργατικού κινήματος κράτησε ως το τέλος των Βαλκανικών πολέμων. Η ενσωμάτωση της Θεσσαλονίκης στην Ελλάδα, μιας πόλης με σημαντικό –για τα μέτρα της περιοχής– βιομηχανικό υπόβαθρο και με κοσμοπολίτικο χαρακτήρα, αποτέλεσε σημείο αναφοράς για το εργατικό κίνημα. Η μεγάλη πολυεθνική εργατική οργάνωση της πόλης, η Φεντερασιόν, με πρωτεργάτες σοσιαλιστές από την ανοιχτή σε νέες ιδέες εβραϊκή κοινότητα της πόλης, αποτέλεσε σημαντικό δίαυλο για τη διάδοση σοσιαλιστικής και εργατικής ιδεολογίας στη χώρα.

γ. «Γενικός Οργανισμός Πελοποννήσου»: Σχολικό βιβλίο, σελ. 60-61

Όταν ο Δημήτριος Υψηλάντης έφτασε στην Ύδρα (καλοκαίρι του 1821), οι Πελοποννήσιοι είχαν ήδη ορίσει από μόνοι τους κυβερνητικά όργανα τοπικής εμβέλειας. Ο Υψηλάντης θέλησε να επιβάλει ένα δικό του «Γενικό Οργανισμό της Πελοποννήσου», που θα του επέτρεπε να συγκεντρώσει τη στρατιωτική και πολιτική εξουσία στα χέρια του. Οι πρόκριτοι δεν το αποδέχθηκαν και με δυσκολία αποσοβήθηκε η σύρραξη.

ΘΕΜΑ Α2

1. ε
2. α
3. γ
4. δ
5. β

ΘΕΜΑ Β1**α. Σχολικό βιβλίο, σελ. 35-37:**

Η αλλαγή των ρυθμών ανάπτυξης από τη δεκαετία του 1860 και μετά, οδήγησε αναγκαστικά σε νέο δανεισμό. Οι περιορισμένοι πόροι της χώρας, σε συνδυασμό με τα έκτακτα έξοδα που επέβαλαν οι διαρκείς εθνικές κρίσεις, καθιστούσαν αδύνατη την εξοικονόμηση κεφαλαίων για δημόσιες επενδύσεις. Ο εξωτερικός δανεισμός διογκώθηκε κατά τη δεκαετία του 1880, και μέσα σε λίγα μόλις χρόνια η χώρα βρέθηκε να οφείλει ποσά πολλαπλάσια του ετήσιου προϋπολογισμού της.

Το μεγαλύτερο μέρος των δανείων αυτών χρησίμευσε για την κάλυψη των τρεχόντων ελλειμμάτων των εθνικών προϋπολογισμών, καθώς και των δαπανών των στρατιωτικών κινητοποιήσεων (του 1877-1880 και του 1885-1886) και των εξοπλισμών (26.000.000 δραχμές από τα δάνεια χρησιμοποιήθηκαν για τη ναυπήγηση τριών θωρηκτών το 1889). Επίσης μεγάλα ποσά διατέθηκαν για την αποπληρωμή παλαιότερων δανείων. Μικρό μέρος απέμενε για παραγωγικές επενδύσεις και δημόσια έργα, ποσό όμως απαραίτητο, χωρίς το οποίο τα έργα αυτά δεν θα μπορούσαν να ολοκληρωθούν.

β. Σχολικό βιβλίο, σελ. 37:

Κατά το έτος 1893 η Ελλάδα βρέθηκε σε αδυναμία να εξυπηρετήσει τα τοκοχρεολύσια των εξωτερικών της δανείων και ζήτησε επαναδιαπραγμάτευση του δημόσιου χρέους της. Η «πτώχευση», όπως χαρακτηρίστηκε, δεν ήταν ασυνήθιστη επιλογή των φτωχότερων κρατών, στην Ελλάδα όμως της εποχής εκείνης είχε μεγάλο πολιτικό κόστος. Οι διαπραγματεύσεις με τις πιστώτριες χώρες συνεχίστηκαν μέχρι τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897. Η ήττα του ελληνικού στρατού και η υποχρέωση της Ελλάδας να καταβάλει υπέρογκες πολεμικές αποζημιώσεις στην Οθωμανική αυτοκρατορία έθεσαν το ζήτημα σε νέες βάσεις.

ΘΕΜΑ Β2**α. Σχολικό βιβλίο, σελ. 76:**

Περί τα τέλη της δεκαετίας του 1850 έγινε φανερή μια συνολική δυσaréσκεια μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού λόγω της οικονομικής δυσπραγίας και της δυσλειτουργίας του πολιτικού συστήματος και συγκροτήθηκαν αντιπολιτευτικοί όμιλοι με εκσυγχρονιστικά κατά κύριο λόγο αιτήματα: ελεύθερες εκλογές, φορολογική μεταρρύθμιση με στόχο την ελάφρυνση των αγροτών, κρατικές επενδύσεις σε έργα υποδομής, ίδρυση αγροτικών τραπεζών, απλούστερη διοίκηση. Τα αιτήματα αυτά εξέφρασε σε μεγάλο βαθμό με την πολιτική του δράση ο Αλέξανδρος Κουμουνδούρος.

β. Σχολικό βιβλίο, σελ. 76:

Το Φεβρουάριο του 1862 η δυσaréσκεια κατέληξε σε επανάσταση, με αίτημα την απομάκρυνση του βασιλιά. Στην επανάσταση συμμετείχαν κατά κύριο λόγο αξιωματικοί, άνεργοι απόφοιτοι πανεπιστημίου που δεν ήθελαν να εργαστούν στους κλάδους της αγροτικής και βιοτεχνικής παραγωγής και αισθάνονταν κοινωνικά αδικημένοι. Συμμετείχαν ακόμη και πολλά άτομα ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, τα οποία ζητούσαν ευκαιρίες για ενεργότερη συμμετοχή στα πολιτικά πράγματα. Στις 12 Οκτωβρίου 1862 ο Όθων αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα.

ΟΜΑΔΑ ΔΕΥΤΕΡΗ**ΘΕΜΑ Γ****Ενδεικτική απάντηση**

(πλάγια γράμματα με υπογράμμιση: χωρία της απάντησης όπου αξιοποιούνται τα κείμενα)

Ενδεικτικός πρόλογος (σχολικό βιβλίο, σελ. 51)

Η καταστροφή του 1922 μετέβαλε τα δεδομένα της ελληνικής κοινωνίας. Η κεντρική παράμετρος, στο τέλος των πολύχρονων πολεμικών αναμετρήσεων, ήταν η άφιξη και η αποκατάσταση του πολύ σημαντικού ρεύματος προσφύγων. Υπολογίζεται ότι, μετά τη Μικρασιατική καταστροφή, έφτασαν στο ελληνικό κράτος 1.230.000 Έλληνες χριστιανοί και 45.000 Αρμένιοι πρόσφυγες. Στη θέση τους, 610.000 μουσουλμάνοι που κατοικούσαν στην Ελλάδα έφυγαν για την Τουρκία. Είναι αυτονόητο ότι το ανθρώπινο αυτό κύμα ανέτρεψε όλες τις ισορροπίες και τα δεδομένα της ελληνικής οικονομίας και κοινωνίας. Εκατό χρόνια μετά την Επανάσταση του 1821, το ελληνικό κράτος υποχρεώθηκε σε μία νέα αρχή.

Κύριο Μέρος**α. (σχολικό βιβλίο, σελ. 52):**

Η Ελλάδα του μεσοπολέμου (1919-1939), παρά το κόστος της μικρασιατικής συμφοράς, είχε αποκτήσει μια σειρά από πλεονεκτήματα, που επέτρεπαν τη θετική οικονομική της πορεία. Σε αντίθεση με πολλά γειτονικά της κράτη, η Ελλάδα είχε ομογενοποιηθεί εθνικά, καθώς οι μειονότητες αντιπροσώπευαν πλέον λιγότερο του 7% του συνολικού πληθυσμού. Είχε ολοκληρώσει την αγροτική της μεταρρύθμιση και είχε προωθήσει την αστικοποίησή της: το 1/3 του πληθυσμού ζούσε πλέον σε μεγάλα αστικά κέντρα. Χαρακτηριστικά είναι όσα αναφέρονται στο κείμενο Α, στο οποίο τονίζεται ότι η απότομη αύξηση του πληθυσμού της Ελλάδας κατά 18% άλλαξε εντελώς τις διαδικασίες της αστικοποίησης. Έως το 1927 στις 3 μεγάλες πόλεις Αθήνα, Πειραιά και Θεσσαλονίκη είχε εγκατασταθεί το 60% των αστών προσφύγων. Ο αριθμός των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής της πρωτεύουσας διπλασιάστηκε στο διάστημα 1920-1928, ενώ μαζί με το πολεοδομικό συγκρότημα της Θεσσαλονίκης συγκέντρωναν το 17% του συνολικού και πάνω από το 50% του αστικού πληθυσμού της χώρας. Σημαντική αύξηση πληθυσμού παρουσιάστηκε και σ' άλλα μικρότερα αστικά κέντρα, όπως η Καβάλα, η Ξάνθη, η Δράμα, η Αλεξανδρούπολη, οι Σέρρες, στον πληθυσμό των οποίων κυριαρχούσαν οι πρόσφυγες. Ταυτόχρονα, κάτω από το βάρος των πιέσεων είχε βελτιώσει τις υποδομές της και είχε υιοθετήσει αναπτυξιακές πολιτικές. Με λίγα λόγια είχε λύσει πολλά από τα προβλήματα που εξακολούθησαν για πολύ καιρό να ταλανίζουν τα υπόλοιπα βαλκανικά κράτη. Τέλος, θα μπορούσαμε να προσθέσουμε στα θετικά τη συγκέντρωση των Ελλήνων στο πλαίσιο του εθνικού τους κράτους και την εξάλειψη του ελληνικού κοσμοπολιτισμού που συχνά υπήρξε αιτία για να αντιμετωπίζεται η Ελλάδα ως δευτερεύον πεδίο ανάπτυξης οικονομικών δραστηριοτήτων. Η ανάπτυξη της Ελλάδας ενδιέφερε πλέον όλους τους Έλληνες.

Επιπλέον, οι πρόσφυγες είχαν φέρει μαζί τους τις γνώσεις, τον πολιτισμό τους και μια ισχυρή διάθεση για εργασία. Πέρα από τις επιτυχίες ή ανεπιτυχίες προσπάθειες των αρχών για αποκατάσταση των ξεριζωμένων, θεμέλιο της όλης προσπάθειας ήταν η διάθεση των ανθρώπων να εργαστούν σκληρά για να ξαναδημιουργήσουν αυτά που έχασαν μέσα στην καταστροφή». Ενδεικτικά είναι όσα αναφέρονται πάλι στο πρώτο ιστορικό παράθεμα, που επισημαίνει ότι ο ερχομός των προσφύγων έφερε μεγάλη ανατροπή στον πληθυσμό με εκτεταμένες επιπτώσεις στην Οικονομία, την Κοινωνία, την Πολιτική, και τον Πολιτισμό. Η Ελλάδα μετά την άφιξη των προσφύγων ήταν μία τελείως διαφορετική χώρα σε σύγκριση με πριν.

β. (σχολικό βιβλίο, σελ. 53):

Οι ραγδαίες αλλαγές, τις οποίες προκάλεσαν στη χώρα οι συνέπειες του Μικρασιατικού πολέμου, ανέδειξαν την ανάγκη για σημαντικές επενδύσεις στις υποδομές της χώρας. Το πολεοδομικό συγκρότημα της Αθήνας, για παράδειγμα, ξεπέρασε, με την έλευση των προσφύγων, το 1.000.000 κατοίκους και, φυσικά, δεν μπορούσε πλέον να υδρεύεται με το χρονολογούμενο από τους ρωμαϊκούς χρόνους

Αδριάνειο Υδραγωγείο. Τη λύση του ζητήματος ανέλαβε το 1925 η αμερικανική εταιρεία ΟΥΛΕΝ, με την κατασκευή του φράγματος και της τεχνητής λίμνης στο Μαραθώνα. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο κείμενο Β, με το τέλος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου και τη λήξη του Εθνικού Διχασμού, η υδροδότηση της Αθήνας αποτελούσε αδήριτη ανάγκη. Μετά τη μικρασιατική καταστροφή και την αύξηση του πληθυσμού της Αθήνας, δημιουργήθηκαν νέες ανάγκες. Η λύση έρχεται στις 23 Δεκεμβρίου 1924, με την υπογραφή της Σύμβασης μεταξύ του Ελληνικού Δημοσίου, της Αμερικανικής Εταιρείας ULEN και της Τράπεζας Αθηνών, όπου και ξεκινά περί το 1925 η κατασκευή των πρώτων σύγχρονων έργων ύδρευσης στην περιοχή της Πρωτεύουσας. Το πρώτο μεγάλο έργο ήταν η κατασκευή του Φράγματος του Μαραθώνα (1926 – 1929). Το Φράγμα είναι επενδεδυμένο με πεντελικό μάρμαρο, ιδιαιτερότητα που το καθιστά μοναδικό σε παγκόσμιο επίπεδο! Έχει ύψος 54 μέτρα, μήκος 285 μέτρα. Εσωτερικά αποτελείται από σκυρόδεμα, το οποίο είναι φτιαγμένο με θραυσμένο μάρμαρο, τσιμέντο και ηφαιστειακή τέφρα. Η κατασκευή του Φράγματος δημιούργησε την τεχνητή Λίμνη του Μαραθώνα, στο σημείο της συμβολής των χειμάρρων Χαράδρου και Βαρνάβα, χωρητικότητας 44.000.000 κ.μ. νερού. Την ίδια περίπου εποχή η βρετανική εταιρεία ΠΑΟΥΕΡ ανέλαβε την εγκατάσταση μονάδων παραγωγής ηλεκτρικού ρεύματος στην πρωτεύουσα αλλά και τη δημιουργία σύγχρονου δικτύου αστικών συγκοινωνιών, βασισμένου σε ηλεκτροκίνητα τραμ και λεωφορεία. Επενδύσεις έγιναν στο τηλεφωνικό δίκτυο από γερμανικές εταιρείες, στους δρόμους και στη διεύθυνση των χειμάρρων, οι οποίοι μέχρι τότε συχνά προκαλούσαν πλημμύρες και καταστροφές στο λεκανοπέδιο της Αττικής.

Ανάλογες προσπάθειες έγιναν και στις υποδομές της υπόλοιπης χώρας, με εγγειοβελτιωτικά έργα, τα οποία είχαν ως συνέπεια την αύξηση των καλλιεργούμενων εδαφών.

Ενδεικτικός επίλογος

Επιλογικά, προκύπτει από τα παραπάνω ότι δικαίως τα δημόσια αυτά έργα χαρακτηρίστηκαν από τις σημαντικότερες κληρονομίες του Μεσοπολέμου.

ΘΕΜΑ Δ

Ενδεικτικός πρόλογος

Το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα οι αντιλήψεις σχετικά με την προστασία και την προβολή των συμφερόντων ατόμων και κοινωνικών ομάδων συνέχισαν να βασίζονται σε πελατειακές σχέσεις.

Κύριο Μέρος

α. (σχολικό βιβλίο, σελ. 82):

Σημαντικό ρόλο στην κινητοποίηση των οπαδών των κομμάτων έπαιζαν η οικογενειοκρατία, οι πελατειακές σχέσεις και η εξαγορά ψήφων. Παρ' όλα αυτά, όσον αφορά τουλάχιστον τα δύο μεγάλα κόμματα, η επιλογή των εκλογέων βασιζόταν κατά κύριο λόγο στην κρίση τους για την πολιτική των κομμάτων, στις επιδράσεις που αυτά ασκούσαν κατά περιοχές και στα συμφέροντα κάθε κοινωνικής ομάδας.

Για την επιλογή των υποψηφίων βουλευτών, δηλαδή για την τοποθέτηση συγκεκριμένων υποψηφίων στο «ψηφοδέλτιο», έπαιξε ρόλο το αν είχαν ένα δικό τους τοπικό κύκλο οπαδών, ο οποίος επηρεαζόταν βεβαίως από πελατειακές σχέσεις και εξυπηρετήσεις». Ενδεικτικά είναι όσα αναφέρονται στο πρώτο ιστορικό παράθεμα, που επισημαίνει ότι κατά τη διάρκεια του προεκλογικού αγώνα, ο ανίσχυρος και άσημος αρχόμενος βρισκόταν στο επίκεντρο της πολιτικής ζωής του τόπου: δεχόταν τις κολακειές των αρχόντων και των φίλων τους, εξέφραζε άποψη, ήταν άρχων μεταξύ αρχόντων, του απηύθυναν τον λόγο, ήταν εκλογέας. Αυτή όμως ήταν η μία όψη του προεκλογικού «νομίσματος», η οποία συνήθως προκαλούσε τα πικρόχολα σχόλια των κυνικών παρατηρητών που πίστευαν πως ο προεκλογικός αγώνας διακρίνονταν από υποκρισία που επιβεβαίωνε κάθε φορά την αφεργγυρότητα των πολιτικών και την αφέλεια των πολιτών. Την άλλη όψη συνιστούσαν όλα αυτά που διαδραματιζόνταν στο παρασκήνιο, όσα δεν λέγονται δημοσίως αλλά στις κατ' ιδίαν συζητήσεις και τις συναλλαγές μεταξύ των υποψηφίων ή των φίλων τους και των αρχηγών των οικογενειών του τόπου.

(σχολικό βιβλίο, σελ. 84): Σε αντίθεση με την εποχή του Όθωνα και του Βούλγαρη, οι κυβερνήσεις δεν χρησιμοποιούσαν συστηματικά μεθόδους εξαναγκασμού για να πείσουν τους εκλογείς. Αυτόν τον κανόνα παραβίαζαν κάποιοι δημόσιοι υπάλληλοι ή φανατικοί οπαδοί στα χωριά. Σπάνια ακούγονταν κατηγορίες για εξαγορά ψήφων. Πάντως, η πατρωνία, με τη μορφή διορισμών, μεταθέσεων, δανείων κ.λπ. και η συστηματική διαφθορά μέσω του διοικητικού μηχανισμού, αποτελούσαν συχνό φαινόμενο.

β. (σχολικό βιβλίο, σελ. 84):

Αντίθετα με άλλες χώρες της Ευρώπης, στο τελευταίο τέταρτο του αιώνα δεν προέκυψαν ταξικά κόμματα. Στην Ελλάδα πολλές κοινωνικοοικονομικές αντιθέσεις αμβλύνονταν μέσω των πελατειακών σχέσεων και με τη μεγάλη, συγκριτικά με άλλες χώρες, κοινωνική κινητικότητα. Ενδεικτικά είναι όσα αναφέρονται πάλι στο δεύτερο ιστορικό παράθεμα, όπου επισημαίνεται ότι ο καλύτερος τρόπος για να προσελκύονται ψήφοι με ευκολία και ασφάλεια ήταν η εξυπηρέτηση προσωπικών συμφερόντων των ψηφοφόρων. Αυτές οι πολιτικές ανάγκες, όπως είχαν διαμορφωθεί μέσα σε μία κατεξοχήν αγροτική οικονομία και κοινωνία, ήταν το έδαφος που έθρεψε τις ρίζες και της πατρωνίας. Η πατρωνία ήταν ουσιαστικά ο ασφαλέστερος τρόπος διαμεσολάβησης γύρω από τις προσωπικές απαιτήσεις των ψηφοφόρων και το Κράτος ήταν το καλύτερο μέσο για την ικανοποίησή τους. Τα δύο μεγάλα κόμματα δεν προσπάθησαν να δώσουν ένα τοπικό ή κοινωνικό-ταξικό στίγμα. Παρατηρείται επίσης σχετική αυτονομία της πολιτικής ελίτ από την κοινωνία. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο κείμενο Β,

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2022
Α΄ ΦΑΣΗ**Ε_3.Ιλ3Α(α)**

μια από τις συνέπειες της αυτονομίας της πολιτικής από τις κοινωνικές αντιθέσεις ήταν η αναντιστοιχία των κοινωνικών τάξεων με τα ταξικά συμφέροντα, όπως αυτά διαμεσολαβούνταν από τα πολιτικά κόμματα. Αφού, λοιπόν, τα κόμματα δεν εκπροσωπούσαν ούτε υπηρετούσαν ταξικά συμφέροντα, ο τρόπος που τους απέμενε για να συνδέονται με το εκλογικό σώμα ήταν τα συμφέροντα ατόμων, γεωγραφικών περιοχών και ομάδων. Όμως, όλα τα κόμματα απευθύνονταν ιδιαίτερα στους αγρότες, που αποτελούσαν το μεγαλύτερο μέρος του ενεργού πληθυσμού. **Τα παραπάνω γίνονται τεκμαρτά στο Κείμενο Β**, καθώς τονίζεται ότι οι επαγγελματικές ομάδες δεν ήταν ενδιαφέρων στόχος, σε μια χώρα όπου σχεδόν τα τέσσερα πέμπτα του πληθυσμού ζούσαν και ψήφιζαν σε αγροτικές περιοχές, περισσότερα από τα δύο τρίτα ήταν αγρότες και η οικονομική καθυστέρηση δεν ευνοούσε τη συλλογική επαγγελματική οργάνωση.

Ενδεικτικός επίλογος

Επιλογικά, προκύπτει από τα παραπάνω ότι οι πελατειακές σχέσεις χαρακτηρίζουν την πολιτική ζωή μέχρι και το τέλος του 19^{ου} αιώνα, ενώ δεν υπήρχε ακόμα το πρόσφορο έδαφος για την ίδρυση ταξικών κομμάτων.